

LIA MANOILESCU-PUȘCARIU – UN LEXICOGRAF ÎNNĂSCUT*

Într-o istorie a lexicografiei românești, *Dicționarul-tezaur al limbii române* ar ocupa un spațiu extins, precum este și timpul în care învățații, nu doar lingviști, i-au acordat atenție, peste 140 de ani de când a devenit proiect academic și s-au derulat cele cinci etape: A. T. Laurian și I. C. Massim, B. P. Hasdeu, Al. Philippide, DA, căruia i se spune și *Dicționarul Pușcariu*, și DLR (Dicționarul tezaur al Academiei Române). Dacă primele lucrări sunt „de autor”, *Dicționarul Academiei* (DA și DLR) este considerat operă colectivă, atitudine regăsită și în actul final, ediția anastatică datorată acad. Mugur Isărescu, Guvernatorul Băncii Naționale, în care autorii sunt amintiți într-o înșirare doar alfabetică, indiferent de calitatea pe care au avut-o, de redactor, revizor, coordonator, redactor responsabil, și de fragmentele pe care le-au lucrat, într-un anonim acceptat, căci, spunea Lia Manoilescu-Pușcariu, „e destul de greu să se stabilească paternitatea unui articol trecut prin atâtea mâini” (AN-Cj. Fond MLR, XI/467, fila 4).

O aflăm numită, în sfârșit, dar cu deplin merit și pe Lia Manoilescu-Pușcariu, a cărei contribuție este mult mai consistentă decât se știe.

O lumină a adus Mioara Avram (Avram 1998–1999, p. 190–200) în câteva evocări emoționante, numind-o „un lingvist de neuitat”, emblemă aleasă de autoare, ea însăși „un lingvist de neuitat”.

Lia Manoilescu-Pușcariu a fost cea mai nedreptățită de soartă între membrii din ultimele trei generații ai familiei Pușcariu. A suferit personal, cariera ei nemaiputându-se împlini la parametrii corespunzători calităților sale, a suferit ca fiică, mamă, soție. Mioara Avram își exprima regretul în privința Liei: „s-ar părea că nu e posibilă recuperarea pentru istoria lingvisticii românești, dat fiind că împrejurările nu i-au permis să lase o «operă»” (*ibidem*, p. 192).

Ne întrebăm dacă poate fi considerată „operă” contribuția îndelungată și competentă la elaborarea unui dicționar academic tezaur, constând din redactare și implicare în stabilirea, completarea, clarificarea aspectelor teoretice și metodologice. Dacă da, e posibilă „recuperarea” unor contemporani ai lui S. Pușcariu pentru istoria lexicologiei românești.

* Cele mai alese mulțumiri urmașilor lui Sextil Pușcariu, care, cu generozitate, mi-au permis accesul la documentele pe care le dețin, fără de care prezentarea aceasta ar fi fost mult mai săracă în informații.

Împlinesc acum o dorință a Magdalenei Vulpe, care la una din întâlnirile științifice de la Bran, când am prezentat o succintă comunicare despre Lia Manoilescu-Pușcariu (*Personalități ale lexicografiei românești: Lia Manoilescu-Pușcariu. Din Corespondența de la Bran*), mi-a scris un bilețel din care citez: „Poate, dacă se va iniția cândva o serie de medalioane despre muzeiști, inclusiv pentru cei mai puțin celebri, i-a face și ei cineva un medalion (pe care nu se cade să i-l fac eu, dar stau la dispoziție cu informații)”.

Lia Manoilescu-Pușcariu

Sub impulsul unor asemenea gânduri mai vechi, am propus să dedicăm meda-lionul de astăzi Liei Manoilescu-Pușcariu, lingvista pentru care *Dicționarul* a fost opera căreia i s-a dedicat și la care, într-o epocă plină de nedreptăți, i s-a permis colaborarea.

A trăit (20 decembrie 1907–27 iunie 1965) în ani istorici zbuciumați, cu două războaie mondiale, refugiu, schimbări politice, Marea Unire, care i-au modelat via-ța, adesea, cum nu și-a dorit.

Este o fiică a Cernăuțului, din care pleacă adesea, mai ales vara, iar definitiv în iulie 1919. Întreaga familie a fost petrecută la gară de prieteni, „toți [...] cu lacrimi în ochi, precum și ochii noștri erau scăldați în lacrimi”. Scena grelei despărțiri, evocată cu duioșie de S. Pușcariu, se încheie cu atitudinea fetei unor prieteni, „care plângea amar” și, la întrebarea unui trecător străin, „Cine pleacă?”, „mirată și aproape indignată de neorientarea lui, i-a răspuns: «Lia!»...” (Pușcariu 1978, p. 453).

În acea vreme, Lia era pentru tatăl ei „fetița mea grațioasă și drăgăstoasă, inteli-gentă și vioaie ca o vererită” (*ibidem*, p. 242); în anii de școală: „Lia are spiritul scânteietor care prinde imediat esența și dezleagă jucându-se greutățile unei ches-tiuni nouă. [...] Lia, cu bunătatea ei și sinceritatea gândului, este de o armonie sufletească perfectă” (*ibidem*, p. 510).

Peregrinările încep din anii de școală: primii la Brașov, apoi la Cernăuți, liceul mai mult în Cluj, la școli de prestigiu, Liceul „Gh. Barițiu” (primul an) și cei mai mulți ani la Liceul „Regina Maria”, o clasă, a treia, în particular. „Testimoniul” pentru fiecare clasă primară prezintă o elevă eminentă sau foarte bună, cu purtarea *corespunzătoare*, foarte *diligentă*, conduita *ospitantă*, cu note mai mici la gospodă-rie, gimnastică, mai rar la matematică (vezi A–Bran), deci îi era sortit drumul spre filologie.

Lia a împlinit „bune[le] nădejdi” ale tatălui, care, după succesul la bacalaureat al fetei, credea: „va prinde dragoste de lucru și-mi va fi o colaboratoare prețioasă” (Pușcariu 1978, p. 761), așa că vara, la Bran, în plimbări zilnice („[...] cu Radu și Lia ne potrivim la pas, la gustarea în liniște a frumuseților naturii și la bucuria de a umbla” – *ibidem*, p. 766), Pușcariu va căuta s-o introducă și „în tainele filologiei”.

Urmează, la Cluj, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Regele Ferdinand I”. Are profesori excelenți, „lamura lingvisticii și a filologiei românești de atunci”, cum ar spune Marius Sala (1994, p. 496).

Încă studentă fiind, în 1926 începe colaborarea la Muzeul Limbii Române. Activitatea ei este consemnată în rapoartele anuale din DR, începând cu numărul IV ca secretară, la fel și în DR V, unde se notează și participarea la indicele general, pentru care a extras fișe din studiile anului 1928, iar în DR VI apare ca autoare a părții lingvistice din *Bibliografia periodicelor* (1927, 1928), numită din DR VII *Bibliografia publicațiilor* (alături de Ion Breazu, autor al părții literare), unde este prima într-o listă de nouă colaboratori. Alte mențiuni privesc participarea la ședințele și discuțiile de marți, o donație de publicații în valoare de 1 584 de lei (DR VI, p. 663) și lucrarea *Muzeul Limbii Române. Înființarea și importanța Muze-*

ului. *Activitatea membrilor săi. Două opere importante: Dicţionarul Academiei şi Atlasul Lingvistic al României*, publicată în „Boabe de grâu”, I, 1930, p. 85–91 (DR VII, p. 538). În ultimele numere ale „Dacoromaniei” (X, p. 98; XI, p. 373) se consemnează activitatea Liei Manoilescu-Puşcariu în echipa clujeană a *Dicţionarului*, din care făcea parte: „Înainte de 1946 [...] a elaborat în primă redacţie material lexical din litera E, iar de la 1 septembrie 1946 înapoi, a revizuit şi a întregit pentru tipar manuscrise de primă redacţie din litera M” (DR XI, p. 373).

Termină facultatea cu diploma în Filologie modernă, Limba şi Literatura română şi Filologie romanică, cu menţiunea *magna cum laude*, decan Nicolae Drăganu, rector Florian Ştefănescu-Goangă; pentru Ministru Secretar de Stat la Departamentul Instrucţiunii Cultelor şi Artelor semnează C. Kirişescu.

Acest început frumos şi promiţător a fost oprit, prin hazardul istoriei, din drumu-i drept spre înălţime, transformat într-unul sinuos, cu dese şi nedrepte opriri, urmate cu greu de anemice perioade mai bune.

Corelând datele din rapoartele de activitate anuale ale Muzeului, publicate în „Dacoromania”, cu datele din rapoartele, nu puţine, trimise Academiei Române, Comisiei Dicţionarului, de către directorii (în ordine cronologică): Sextil Puşcariu, Alexe Procopovici, Theodor Capidan, Ştefan Paşca sau prezentate de alte personalităţi care au vizitat instituţia clujeană, cu informaţiile din scrisorile oficiale sau personale pentru ori de la Lia Manoilescu-Puşcariu, am încercat să stabilesc o cronologie a activităţilor, implicit a aportului acestei remarcabile cercetătoare la *Dicţionar*. Datele sunt aproximative, cu diferenţe de la o declaraţie la alta, aşa încât a fost nevoie de verificări şi confruntări ale documentelor provenite din surse diferite şi chiar din aceeaşi sursă.

Devenind soţie (în 2 nov. 1929 s-a căsătorit cu Grigore Manoilescu avocat, industriaş) şi mamă (Lia Mică, născută în 1932, decedată la trei ani într-un accident de maşină, şi Magdalena, născută în 1936), în vara lui 1933 s-a retras din activitatea ştiinţifică pentru o perioadă de cinci ani, după care se întoarce la *Dicţionarul* academic, căruia îi este fidelă activ mulţi ani şi sufleteşte toată viaţa. După propriile mărturisiri, la început „din plăcere şi din interesul pe care-l aveam pentru lexicografie”, apoi „cu mai multă plăcere decât la început, căci mă smulge din necazurile de fiecare clipă” (AN–Cj. Fond MLR, XI/467, fila 4; 25. 04. 1946); în 1947, în răspunsul pentru Şt. Paşca la propunerea acestuia de a-şi face doctoratul, în speranţa că se va găsi pentru ea un post la Muzeu, ceea ce Lia considera un capitol închis, recunoaşte: „munca la *Dicţionar* mi-a devenit o necesitate şi mi-e un bun prieten în vremurile pe care le trăiesc. Mi-ar fi greu să renunţ la ea” (*ibidem*, XI/470, fila 56; 13. 04. 1947).

Perioada 1938–1948 este de relativă continuitate în munca la *Dicţionar*, fiind angajată la Muzeul Limbii Române¹, mai ales cu titlul de colaborator extern; locuia la Cluj, din când în când la Bucureşti, cel mai mult la Bran.

¹ Dimitrie Macrea şi Vasile Băjenică, bibliotecar la Muzeul Limbii Române, viitorul Institut de Lingvistică şi Istorie Literară din Cluj, în 1965, au dat declaraţii privind situaţia de angajată a Liei Puşcariu la această instituţie în perioada 1938–1948, pentru completarea Cărţii de muncă (vezi A–Bran).

O mare parte din materialul pregătit de lingviștii generației Pușcariu a rămas în manuscris, în diferite stadii de finisare, deși, dacă vremurile erau altele, măcar primele două tomuri din proiectul inițial² s-ar fi putut publica. „Hiatusul” *D* și *E* dintre tomurile I și II, mereu în atenție și în discuție, era gata pentru tipărire la 1 februarie 1948, prin ultimul efort comun al echipei Th. Capidan–Șt. Pașca. Litera *E* a fost lucrată, în primă redacție de dna Manoilescu și de dl Mazilu – spunea Ștefan Pașca în 6 mai 1946 (A–Bran)³. Despre materialul lucrat de Lia Manoilescu și de Șt. Pașca, Al. Procopovici afirma, într-o scrisoare către vechii colaboratori, din 30. IV. 1946: „material de cea mai bună calitate care iese din pana lor, primind aproape pe de-a-ntregul forma pe care va trebui să o aibă după ce-și vor citi unul altuia manuscrisele” (AN–Cj. Fond MLR, XI/463, fila 3).

Despre contribuția Liei Manoilescu, asistentă la Universitatea din Cluj, în general, se știe doar ce e scris în *Prefață* la volumul *C* (1940) din DA: a redactat cuvintele *cuget* și *culca*, cu derivatele lor. În comentariul la fascicola a XIII-a din tomul I, partea a II-a a DA, *cuiuț–cvoțient* (1939), S. Pușcariu o amintește și pe Lia Manoilescu între colaboratori (DR X, p. 98). În realitate, aportul la redactare și deopotrivă la revizie este mult mai mare, ea făcând parte din elita lexicografiei academice, alături de cei mai competenți, Alecu Procopovici, Ștefan Pașca, Constantin Lacea (Th. Capidan se retrăsese de la *Dicționar* în 1938, când a plecat la București și se ocupa de lucrare sub alte aspecte), cei care vedeau materialele înainte de a merge la S. Pușcariu și care aveau competența de a discuta și a formula păreri în problemele teoretice și practice sau de organizare, în anii când *Dicționarul* era aproape obsesiv în atenția Academiei.

Pot da multe exemple de fragmente din literele *D, E, M, N, O, P*, lucrate de Lia Pușcariu, chiar fără să fi cercetat eu arhiva primară, ci folosind acte oficiale sau scrisori de răspuns la solicitările Liei Pușcariu înseși de a primi date concrete despre activitatea desfășurată la Muzeu, în vederea completării cărții de muncă. Doar câteva exemple: *descălța–deștinde, des–destul, detaliu–diagramă, epocă–esență, eșarfă–evlavie, exil–extern, extinde–ezita* – redactare; *M–macru, mai–mercurial, masacra–mărturisi* – revizie⁴.

Demne de reținut sunt și intervențiile Liei Pușcariu în discuțiile teoretice și metodologice, multe provocate din dorința terminării mai rapide a *Dicționarului*. Enumăr aici doar câteva teme, fără detalieri, fără expunerea opiniilor, nici măcar ale Liei, deși sunt aspecte importante, valabile oricând și astăzi, când ne aflăm la un nou început pentru *Dicționarul* Academiei, cu atât mai mult se impune rediscutarea

² *Dicționarul limbii române* era proiectat de către Sextil Pușcariu să aibă trei tomuri: I A–E, II F–P, III Q–Z.

³ Pe lângă cele scrise în DR XI, este și aceasta o confirmare a faptului că litera *E* a fost redactată. Și D. Caracostea comunica: „Dra Manoilescu a terminat prima redacție din *E*”, la ședința Comisiunii Dicționarului din 27 mai 1946 (AAR–D, LXV, p. 298).

⁴ Materialele (porțiuni redactate și fișe) nu se aflau în ordine alfabetică – era „o mare harababură în manuscrise și în fișe” (AN–Cj. Fond MLR XI/464, fila 2) –, lexicograful fiind cel care făcea și ordonarea acestora, căci operația cerea personal priceput, de care Muzeul nu dispunea.

problemelor în cercuri largi de specialiști: citatele – eliminarea și/sau scurtarea lor, menționarea atestărilor importante cu *confer*, fără a se da citatul, pregătirea noilor colaboratori care „nu se pot improviza” (S. Puşcariu, în AN–Cj. Fond MLR XI/459, fila 2)⁵; repartizarea materialului, necesitatea „șefului”, corelarea cuvintelor similare sub anumite aspecte (*din-de*) – fiecare dintre acestea poate fi tema unei analize aparte. Citez referirea ironică a Liei la o recomandare a conducerii superioare a *Dicționarului*: să comprimăm „micșorând [...] masiv numărul citațiilor la cuvintele mai mari, alegând pe cele mai pregnante, fără să neglijăm nici preocuparea istorică, nici răspândirea geografică, nici particularitatea gramaticală și nici aspectul stilistic al cuvântului” (*ibidem*, XI/464, fila 2).

Competența în lexicografie a Liei Puşcariu a fost recunoscută în epocă; a reprezentat argumentul pentru a fi reușit să ajungă, în două perioade diferite, colaboratoare activă la *Dicționar*.

Prima dată, în anii 1948–1952, a c t i t o r i t lexicografia bucureșteană, aflată la începuturile ei. Iorgu Iordan o considera „cea mai bună colaboratoare a *Dicționarului*” (AAR–D, tomul LXVI, p. 366) și a recomandat-o pentru a pregăti colectivul de lexicografi în curs de formare la Institutul de Lingvistică din București, fiind convins că ea este persoana prin care „situația echipei din capitală s-ar îmbunătăți considerabil” (*ibidem*), ceea ce s-a și întâmplat. A ținut cursuri/seminarii practice de inițiere, a dat explicații generoase, a verificat primele redactări, a răspuns cu amabilitate tuturor, pregătind colaboratorii permanenți sau ocazionali, între care erau Ion Coteanu și Mircea Seche, viitori coordonatori ai DLR-ului.

În vara anului 1952, „furtuna ideologică” (Iordan 1979, p. 138) a oprit lucrările la DA și a înlăturat conducerea institutului; Lia Puşcariu a suportat cu demnitate aceeași soartă.

Pentru a doua oară va reveni pentru puțin timp (1956–1959) în institutul bucureștean, când a contribuit la c t i t o r i a DLR-ului, noua formulă a *Dicționarului*-tezaur, participând la stabilirea principiilor și a normelor; experiența și cunoștințele eminentului lexicograf Lia Puşcariu s-au dovedit indispensabile.

Apreciată, a reușit să avanseze la gradul de cercetător principal (10 oct. 1957–1 iulie 1959), dar nici aceasta nu a salvat-o; „dosarul” era mai puternic și a trebuit să părăsească din nou institutul, fără a mai reveni vreodată.

Anii pe care nu i-am pomenit s-au scurs cu greutate din lipsa unui loc de muncă stabil. A supraviețuit împreună cu fiica Manina, aplecându-se spre anumite activități, una căutată în epocă din lipsa specialiștilor: traducător de limba germană și profesor pentru ore particulare de aceeași limbă. Germana și-o perfecționase în anii de război, când mama Leonora, pentru a fi mai aproape de soțul aflat pe front în Italia, a locuit în Austria, împreună cu copiii Radu și Lia, care au urmat acolo

⁵ Al. Procopovici spunea: „Colaboratorii noi ar trebui recrutați și pregătiți din vreme. Și mai ales Dicționarului trebuie să i se găsească slujitori devotați, bucueroși de a se găsi încadrați într-un aparat de colaboratori aleși și cu oarecare pasiune pentru lucrările încredințate lor (*ibidem*, XI/463, p. 5).

școala. De asemenea, în anii 1940–1943, când s-a aflat la Berlin, alături de Sextil Pușcariu, directorul Institutului Român, a predat limba română la universitate.

Locurile de muncă le obținea prin Cooperativa Dactilografia, doamna Pușcariu fiind „cooperatoare” care presta muncă la domiciliu, și aceasta doar pentru perioade scurte și întâmplătoare (vezi A–Bran).

Tot prin intermediul limbii germane a mai avut tangențe cu Institutul de Lingvistică din București, care patrona lucrarea *Dicționar german-român*, București, 1966, coordonată de Mihai Isbășescu și Maria Iliescu. Pe coperta acestuia apare și numele Liei Pușcariu, membră a comisiei de revizie finală, dar *post-mortem*, în chenar negru.

Cu toate privațiunile acelor ani, Lia Manoilescu-Pușcariu a rămas un om deosebit, cu preocupări alese (mergea la teatru, la concerte, se întâlnea cu vechi prieteni), cu idealuri și acțiuni înalte, între care păstrarea și valorificarea moștenirii științifice a tatălui era dominantă, în ciuda opreliștilor specifice epocii. Cunoscută este istoria avaturilor publicării volumului II. *Rostirea*, din *Limba română*, ediția 1959. Deși lucrarea era pregătită sub toate aspectele de Lia Manoilescu-Pușcariu (colaționarea manuscrisului, completarea bibliografiei, a listei de „Abreviațiuni” și, cu ajutorul a trei colege, alcătuirea indicelui), ea n-a fost menționată pe lucrare nici măcar ca editor⁶.

Dragostea Liei pentru fiica ei Magdalena Vulpe era permanentă și nemărginită, situația acesteia – și ea nedreptățită adesea – fiind ceea ce o tulbura scoțând-o din starea de aparentă liniște în fața abuzurilor pe care a trebuit să le suporte. Amintesc un episod menit să o evidențieze pe mama grijulie și preocupată să-i facă Maninei o surpriză de Moș Crăciun, ce-o va bucura – „Manina, fetița mea, [...] [își] dorește fierbinte un costum național” –, dar și pe femeia delicată, cu bun gust (nu dorea orice ie, ci una „țărănească veritabilă, nu ceva modernizat cum au acum țărancele tendința să facă”), totuși, sinceră să recunoască situația materială neplăcută pe care o avea, „la un preț oarecum rezonabil” (AN–Cj. Fond MLR, XI/467, fila 6).

Ce putea oare să-i dea forța rezistenței acestui lexicolog? Poate conștiința că era apreciată și iubită.

Cu mult entuziasm se exprima Al. Procopovici: „Mă bucur, îți mulțumesc și te felicit, D-na Lia, pentru bunul gând de a relua colaborarea la *Dicționar*. E o chestiune de prestigiu pentru noi toți ca să ducem înainte opera pe care tata a început-o, a îndrumat-o și care rămâne legată de numele lui. Chestiune de prestigiu pentru câți am umblat cu sufletul și cu inima deschisă pe căile Muzeului” (A–Bran; 4.02.1946).

Gânduri de apreciere avea Șt. Pașca, și el director al Muzeului, când, regretând că d-na Lia Pușcariu nu revine la Cluj „printre noi, muzeiștii [...], să vă vedem aici,

⁶ Vezi articolele scrise de Pavel Țugui, în LL, 1996, nr. 2, p. 91–100 și 1998, nr. 1, p. 26–30 și de Magdalena Vulpe, în LL, 1997, nr. 1, p. 49–51 și *Notă asupra ediției*, în noua ediție din 1994.

Am omis intenționat specificarea „Uz intern” din prima ediție, acceptând explicațiile lui Pavel Țugui, care concluziona: „și cartea s-a difuzat” (1998, p. 30).

unde se cuvine”, scria: „Dacă Academia ține la *Dicționar* și vrea ca el să se lucreze la Cluj și la Muzeu, ea nu se va putea lipsi de colaborarea Dv, încât veți rămâne așa cum v-am socotit totdeauna, muzeistă” (*ibidem*; 18. 05. 1947).

Își lua puterea din iubirea celui pe care și l-a ales tovarăș de viață, care iată cum gândea și cum i se adresa într-o scrisoare din exil:

„În campania trecută îmi era mai ales dor de tine. Acum dorul de Maninuş ocupă un loc aproape tot așa de mare. E poate și fiindcă o știu atât de înțeleaptă și înțelegătoare, mai apropiată de mine, și fiindcă mai ales în vremea din urmă am fost așa de buni prieteni! Nici nu poate ea ști ce mare plăcere mi-a făcut cu poveștile ei.

Toată viața am fost terorizat de gândul că am să mor pe neașteptate înainte de a fi lăsat după mine vreo realizare vrednică să rămână și să-mi justifice existența. Soarta – sau poate firea mea – a făcut să nu se desăvârșească nimic din câte am început. Când mă gândesc însă la Manina, am impresia că noi doi nu ne-am trăit în zădar viața și că am reușit – cu concursul tuturor moșilor și strămoșilor – să producem un exemplar omenesc într-adevăr reușit. Mă bucur că-și face copilăria în țară, ba încă în vremuri atât de grele, pentru că astfel se va lega tot mai tare de pământul acesta drag și va fi nu numai un exemplar omenesc, ci mai ales unul românesc reușit.

Azi mi-a sosit înapoi de la Sibiu o scrisoare către tine din 10 maiu, în care îți dădeam mai ales recomandății și îți făceam rugăminți în legătură cu Branul. Spuneam anume acolo că tare ar fi bine să cauți să te scuturi cât mai mult de gospodării [...] și să lucrezi mai curând la dicționar sau să ajuți lui Moșu la așezat cărțile. Caută mai ales acum, când sper că ați terminat de așezat casa, să nu mai faci muncă grea, să nu ridici și să nu stai prea mult în picioare. Nu te supăra și nu râde, Mami drag, de asemenea recomandății, dar tare te simt obosită și sfârșită de puteri și tare aș vrea să te găsesc voinicuță când vin, gata să pornim amândoi la munte ca astă-vară, dar și mai strânși și mai dragi ca astă-vară... dacă se poate” (A–Bran).

Ce să admirăm mai mult la Lia Manoiilescu-Pușcariu: temeinicia cunoștințelor, pasiunea, priceperea lexicografului, tenacitatea, încrederea, neoboseala cu care asigură viața fiicei, dârzenia și curajul cu care apăra memoria tatălui, demnitatea cu care înfrunta nedreptățile, pentru a rămâne copac în picioare în știință și cultură, în memoria noastră? Totul!

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

AAR–D = Analele Academiei Române: Partea administrativă și dezbaterile.

A–Bran = arhiva păstrată la Bran de către urmașii lui Sextil Pușcariu.

AN–Cj. Fond MLR = Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj, Fond Muzeul Limbii Române.

Avram 1998–1999 = Mioara Avram, *O lexicografă de neuitat: Lia Pușcariu Manoiilescu (1907–1965)*, în DR, serie nouă, III–IV, 1998–1999, p. 191–200.

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române (DA)*. Întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Majestății Sale Regelui Carol I, Tomul I, Partea I, A–B, București, Librăriile Sococ & Comp. și C. Sfetea, 1913; Partea II, C, București, Tipografia ziarului Universul, 1940; Partea III,

- Fascicula I, *D–DE* [fără specificarea privind contribuția Regelui], București, Universul. Întreprindere Industrială a Statului, 1949; Tomul II, Partea I, *F–I*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria națională, 1934; Partea II, Fasc. I–III. *J–Lojniță*, București, Tipografia ziarului Universul SA, 1937, 1940, 1948.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, Editura Academiei R.S.R./Române, 1965 și urm.
- DR = „Dacoromania”. Buletinul „Muzeului Limbei Române”, I, 1920–1921 (apărut: 1921); II, 1921–1922 (apărut: 1922); III, 1922–1923 (apărut: 1924); IV, partea I și partea a II-a, 1924–1926 (apărut: 1927); V, 1927–1928 (apărut: 1929); VI, 1929–1930 (apărut: 1931); VII, 1931–1933 (apărut: 1934); VIII, 1934–1935 (apărut: 1936); IX, 1936–1937 (apărut: 1938); X, partea I [și partea a II-a] (apărut: 1941, 1943); XI (apărut: 1948).
- DR, serie nouă = „Dacoromania”, serie nouă, Cluj-Napoca, I, 1994–1995 și urm.
- Iordan 1979 = Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. III, București, Editura Eminescu, 1979.
- LL = „Limbă și literatură”, București, I, 1955 și urm.
- LR = „Limba română”, București, I, 1952 și urm.
- Pușcariu 1978 = Sextil Pușcariu, *Memorii*. Ediție de Magdalena Vulpe. Prefață de Ion Bulei. Note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978.
- Sala 1994 = Marius Sala, *Institutul de Lingvistică din București la 45 de ani*, în LR, XLIII, 1994, nr. 11–12, p. 495–506.

LIA MANOILESCU-PUȘCARIU – AN INNATE LEXICOGRAPHER (Abstract)

This paper aims to briefly sketch a portrait of Lia Manoilescu-Pușcariu, based on archive documents. Some of these are new to the scientific community and are being kept at Bran, by the descendants of Sextil Pușcariu, who generously allowed them to be consulted. Distinct periods of the life and activity of Lia Manoilescu-Pușcariu are being described, and several aspects of are hinted to: the researcher, the mother and the daughter. The main conclusion of this presentation is that, although the daughter of Sextil Pușcariu hasn't been permitted to work at the *Dicționarul limbii române* (Romanian Academy's Dictionary of Romanian Language) for as long and in the conditions she would have liked, she, none the less, in light of her theoretical contributions and effective work as a redactor, remains one of the most representative “dictionary people” in the Romanian academic tradition.

Cuvinte-cheie: *Dicționarul Academiei, Muzeul Limbii Române, lexicografie, arhivă, Lia Manoilescu-Pușcariu.*

Keywords: *The Romanian Academy's Dictionary of Romanian Language, The Museum of Romanian Language, lexicography, archive documents, Lia Manoilescu-Pușcariu.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
elena.comsulea@gmail.com*